

De werkzaamheden van de staatscommissie voor ethische problemen

door Mariette VERRYCKEN,

Lid van de staatscommissie voor ethische problemen.

★

I. De procedure.

A. REGERINGSVERKLARING.

In de verklaring die Premier Tindemans op 30 april 1974 aflegde in het Parlement, na de vorming van een nieuwe regering, bestaande uit een coalitie van CVP - PVV - PSC - PLP, kwam de volgende passus voor gewijd aan de ethische problematiek :

« Wat het probleem van de vruchtafdrijving betreft, stelt de regering voor een staatscommissie op te richten, samengesteld uit eminente personaliteiten gekozen uit de wetenschappelijke, gerechtelijke en politieke wereld.

Deze commissie krijgt als opdracht bij de regering een zo volledig mogelijk advies uit te brengen over de meest recente evolutie van de wetenschap inzake contraceptiva, het vraagstuk over de abortus, de herziening van de strafwetgeving inzake abortus en het probleem van het anonymaat van de moeder (zonder aan de belangen van het kind te schaden).

De commissie zal haar verslag indienen vóór de opening van de parlementaire zitting 1975-1976.

Ondertussen zal de regering alle parlementsleden, tot welke strekking zij ook zouden behoren, uitnodigen iedere discussie of wijziging van de strafwetgeving inzake vruchtafdrijving op te schorten tot het verslag van de staatscommissie zou zijn ingediend.

Na kennis te hebben genomen van dit verslag zal de regering haar standpunt bepalen tijdens de debatten in het parlement ».

Dat deze problematiek aan bod kwam in zo'n belangrijk beleidsdokument, bewijst voldoende in welke mate het accent was gelegd op de politieke aspecten ervan.

Daar waar de vorige regering, onder leiding van Premier Leburton, al in een zekere mate een beleidsopitie inzake abortus had voorbereid — de toenmalige minister van Justitie H. Vanderpoorten had een voorontwerp van wet opgesteld, in uitvoering van het regeerakkoord dd. 30 januari 1973, dat de aanpassing van de strafwetgeving inzake abortus in het kader van het hoofdstuk « gezinsbeleid » had voorzien —, kon aan deze problematiek niet langer worden voorbijgegaan op beleidsniveau. In de woelige onderhandelingen die aan de vorming van de nieuwe regering voorafgingen werd dan ook, vooral vanwege BSP en PVV - PLP, aangedrongen, op een oplossing terzake. Verschillende parlementsleden hadden immers wetgevende initiatieven (1) strekkende tot legalisering — in minder of meerdere mate — van abortus genomen en van hen kon verwacht worden dat zij aan het Parlement zouden vragen stelling daaromtrent te nemen. Vermits er lastens Dokter Peers een strafonderzoek hangende was, had Senator Risopoulos zelfs voorgesteld de strafvervolgingen op te schorten gedurende één jaar, voor de vruchtafdrijvingen uitgevoerd met toestemming van de patiënte, door een geneesheer, in een ziekenhuis (2). Door de oprichting van een staatscommissie (3) aan te kondigen heeft de regering Tindemans zeker gepoogd het debat over deze problematiek te depolitiseren en gehoopt dat de discussie in het Parlement en daarbuiten veel serener zou verlopen nadat het verslag van deze commissie zou gekend zijn.

Van de parlementsleden verwachtte de regering dus dat zij de problematiek behandeld in de wetsvoorstellen, vervallen ingevolge de Kamerontbinding, voorlopig niet ter discussie zouden brengen en dat zij met het indienen van nieuwe wetsvoorstellen zouden wachten tot het advies van de SEP gekend zou zijn.

Sommige hebben dit initiatief van de nieuwe regering minder positief geëvalueerd en hebben de intentie van de regering als een verdragingsmaneuver bestempeld. Het feit dat de regering wachtte tot december 1974 alvorens tot oprichting van de commissie over te gaan en ook de verdere gang van zaken waren koren op de molen van de auteurs van deze kritiek.

De oppositie gaf trouwens geen gevolg aan de uitnodiging van de regering tot opschorting van de wetgevende initiatieven van het Parlement :

(1) Wetsvoorstel Pierson dd. 7 november 1973, Senaat 1973-1974, n° 46. Wetsvoorstel Noëlle Dinant dd. 21 januari 1973, kamer van Volksvertegenwoordigers 1972-1973, n° 483/1.

(2) Wetsvoorstel dd. 20 februari 1973, Senaat 1972-1973, n° 94.

(3) Verder zullen wij deze steeds aanduiden als SEP.

Senator Pierson diende op 15 mei 1974 opnieuw zijn vroeger wetsvoorstel in (4); het was tegengetekend door Senator Calewaert, auteur van het eerste wetsvoorstel inzake abortus (5). Op 27 juni 1974 dienden de Kamerleden Cudell, Geldolf, Pétry en Glinne een wetsvoorstel in dat de idee vervat in het vroeger wetsvoorstel van Senator Risopoulos hernam en waarbij zij de opschorting van de strafvervolgingen tot 31 december 1975 voorstelden (6).

De regering had oorspronkelijk voorzien dat de SEP haar werkzaamheden zou beëindigen tegen de opening van de parlementaire zitting 1975-1976, dus tegen de tweede dinsdag van oktober 1975, maar het is de SEP materieel onmogelijk geweest, deze tijdslimiet te eerbiedigen, omdat zij haar werkzaamheden pas begin februari 1975 had kunnen aanvangen.

Het ongeduld van de parlementsleden werd met de tijd groter en er kwamen dan ook verschillende parlementaire vragen en interpellaties (7).

Na de beëindiging van de werkzaamheden van de SEP in juni 1976, kon van de regering logischerwijze verwacht worden dat zij, op basis van de uitgebrachte adviezen, onmiddellijk een wetsontwerp zou voorbereiden en bij het Parlement zou indienen. Zij deed dit niet en beperkte er zich toe de adviezen van de SEP over te maken aan het Parlement op 11 oktober 1976.

De politieke herrie die is ontstaan rond het indienen van het verslag van de SEP en van de minderheidsnota heeft spijtig genoeg aangetoond dat de hoop van de regering met betrekking tot de depolitisering en de sereniteit van het debat ijdel is gebleken.

B. OPDRACHT VAN DE SEP.

De staatscommissie voor ethische problemen werd opgericht bij Koninklijk Besluit van 13 december 1974 (*Belgisch Staatsblad* dd. 17 december 1974).

Haar zending werd als volgt omschreven in artikel 2 van voormeld Koninklijk Besluit :

« De commissie heeft tot opdracht, met het oog op te nemen beleidsmaatregelen, een wetenschappelijk gefundeerd advies uit te brengen inzake

(4) Wetsvoorstel Pierson dd. 15 mei 1974, Belgische Senaat BZ 74, n° 135/1.

(5) Wetsvoorstel Calewaert dd. 18 februari 1971, Senaat 1970-1971, n° 280 (heringediend op 15 december 1971, Senaat 1971-1972, n° 39).

(6) Kamer van Volksvertegenwoordigers BZ 1974/139, n° 1.

(7) O.a. Parlementaire vragen van Senator Calewaert dd. 17 maart 1976 en 17 juni 1976. Parlementaire vraag in de Kamer gesteld op 23 oktober 1975 door Mevrouw Mathieu-Mohin.

contraceptiva, het vraagstuk van de abortus, de herziening van de desbetreffende wetgeving, het probleem van het anonymaat van de moeder en dit van het in anonymaat geboren kind ».

De opdracht van de SEP beperkte zich dus geenszins tot de abortusproblematiek, maar bestreek twee andere terreinen, nl. de contraceptie en de natuurlijke afstamming ten overstaan van de moeder.

Dit was logisch, omdat het klassiek is, in een debat over de opportuniteit van een mogelijke liberalisering van abortus te verwijzen naar anticonceptie als positief geboortenregelend middel en als preventie tot abortus. Ook in de regeringsverklaring werd deze idee vertolkt :

« Wat meer in het bijzonder de abortus betreft, kan deze nooit beschouwd worden als een geboorteregulend middel en dienen alle positieve maatregelen te worden getroffen ten einde de gesel van de clandestiene abortus te voorkomen. Zo zal de voorbereiding tot het huwelijk en tot het gezinsleven beter moeten worden georganiseerd door een geheel van maatregelen en initiatieven welke onder meer een actiever beleid inzake seksuele en affectieve opvoeding, ontwikkeling en kwalitatieve verbetering van centra voor huwelijksconsultatie en gezinsplanning zal omvatten ».

Men heeft ook steeds het geval voor ogen van een ongehuwde vrouw die zwanger is en men houdt voor dat zij niet aan abortus zou denken indien zij het kind zou kunnen afstaan voor adoptie, mits volledige geheimhouding. Daar dit niet mogelijk is volgens de Belgische wetgeving werd ook terzake een wetswijziging nodig geacht, buiten sociale maatregelen. In dit verband vermeldde de regeringsverklaring :

« De Regering zal ook zeer vlug bij het Parlement wetsontwerpen indienen tot wijziging van de wetgeving op de afstamming en tot vereenvoudiging van de wetgeving op de adoptie (zowel wat de procedure als wat de voorwaarden betreft). Bovendien zal de Regering alle maatregelen treffen om financiële, morele en sociale steun te verlenen aan de in moeilijkheden verkerende moeder alsook aan de alleenstaande moeder, welke in de maatschappij behoort geïntegreerd te worden ».

In Nederland is, met het ook op deze gewenste geheimhouding, zelfs voorgesteld de strafbaarheid van het te vondeling leggen van kinderen op te heffen (8).

C. SAMENSTELLING EN INSTALLATIE.

Artikel 3 van het Koninklijk Besluit van oprichting voorzagt dat de SEP samengesteld zou zijn uit één voorzitter, drie ondervoorzitters en eenentwintig leden.

(8) « Te vondeling leggen », adviezen uitgebracht aan de Minister van Justitie, Stafbureau Voorlichting, oktober 1972.

De aanstelling geschiedde bij koninklijk besluit van 10 januari 1975 (*Belgisch Staatsblad*, 16 januari 1975).

1. Voorzitter.

Als voorzitter werd aangeduid Mevrouw Herman - Michielsens, adjunct kabinetschef van de minister van Justitie. Om gezondheidsredenen verzocht zij echter om ontslag als voorzitter en zij werd in die hoedanigheid opgevolgd door Mevrouw Portray - Kirschen (Koninklijk Besluit 21 januari 1975) ; zij bleef wel lid van de commissie. Volgens sommigen diende dit ontslag ook in verband gebracht met het ongenoegen dat was ontstaan naar aanleiding van een interview dat Mevrouw Herman - Michielsens had toegestaan aan een dagblad (9) nog vóór de publikatie van het koninklijk besluit van aanstelling.

Mevrouw Portray is dokter in de geneeskunde, docente in de pediatrie aan de ULB, Secretaris Generaal van de Nationale Vereniging voor hulp aan verstandelijk gehandicapten, ondervoorzitter van de Hoge Raad voor Minder-validen en lid van de Hoge Raad voor het gezin (10).

2. Bureau.

Artikel 5 van het Koninklijk Besluit van oprichting voorzag dat het bureau bestaat uit de voorzitter en de ondervoorzitters. Als ondervoorzitters werden benoemd :

- de heer Drion, eerste voorzitter in het Arbeidshof te Luik ;
- de heer Storme, professor aan de Rijksuniversiteit Gent ;
- mevrouw Fossoul, ondervoorzitter van de faculteit der geneeskunde aan de ULB.

3. Leden.

Als leden werden aangesteld :

- de heer Angenot, dokter in de geneeskunde ;
- mevrouw Beetz - van Raemdonck, doctor in de rechten ;
- mevrouw Bonte, dokter in de geneeskunde ;
- de heer Cliquet, docent aan de faculteit rechtsgeleerdheid RUG, adviseur bij het Centrum voor bevolkings- en gezinsstudies ;

(9) *Het Laatste Nieuws* dd. 7 december 1974.

(10) Dokter Renée Portray kreeg in 1966 te Boston de prijs van de J.F. Kennedy Stichting, als erkenning voor haar veelzijdige bedrijvigheid ten bate van de mentaal gestoorde kinderen.

- de heer De Clerck, doctor in de rechten, directeur van het P. Hymans-centrum ;
- mevrouw De Poorter - Dalcq, advocaat ;
- de heer De Reymaeker, hoogleraar deontologie UCL ;
- de heer Dombrowicz, gynaecoloog ;
- de heer Elaut, dokter in de geneeskunde ;
- mevrouw Friedenreich - Gepts, dokter in de geneeskunde ;
- de heer Goriely, socioloog - hoogleraar ULB ;
- de heer Houben, minister van State ;
- mevrouw Klein - Meulders, hoogleraar rechtsfaculteit UCL ;
- mevrouw Knops - Bande, dokter in de geneeskunde ;
secretaris-generaal NWK ;
- mevrouw Michielsens - Herman, doctor in de rechten ;
adjunkt kabinetchef van de minister van Justitie ;
- de heer Renaer, hoogleraar aan de faculteit geneeskunde KUL ;
- de heer Thiery, directeur verloskundige kliniek RUG ;
- mevrouw Van Daele - Casteels, adjunkt kliniekhoofd van de KUL ;
- mevrouw Vandenheuvel - Albers, advocaat, attaché aan het kabinet van de minister van Nederlandse Cultuur ;
- de heer Vermeylen, minister van State ;
- mevrouw Verrycken - Plavsic, vrederechter.

Een lid nam ontslag, nl. minister van State, R. Houben. Hij werd opgevolgd door de heer Hugo Vandenberghe, hoogleraar aan de rechtsfaculteit KUL, adviseur bij het kabinet van de eerste minister (Koninklijk Besluit dd. 27 oktober 1975, *Belgisch Staatsblad*, 14 november 1975).

Dit ontslag was het gevolg van een incident tussen Minister van State Houben en zijn partijgenoot, vice-president, professor Storme, dat ontstond in de volgende omstandigheden.

Minister van State Houben had in *La Libre Belgique* op 9 en op 16 september 1975 een artikel gewijd aan de ethische problemen en dit ondanks het feit dat alle leden van de SEP er zich hadden toe verbonden openlijk geen stelling te nemen betreffende de ter studie zijnde problemen, zolang de werkzaamheden van de SEP duurden. Professor Storme nam terecht aanstoot aan dit gebrek aan reserve en uitte zijn ongenoegen in een brief aan de voorzitter. Minister Houben reageerde hierop met zijn ontslag. Zelf verloochenen wij onze discretieplicht niet door dit incident te beschrijven, vermits het destijds door de pers werd gekommentarieerd (11). Het incident ware zeker opgelost geraakt, indien het in de schoot van de SEP ware besproken, wat niet is kunnen geschieden,

(11) Zie o.a. *La Libre Belgique*, 3 oktober 1975.

omdat minister Houben voor het laatst aanwezig was op de vergadering van 9 september 1975 en nadien zijn ontslagbrief richtte rechtstreeks aan de drie betrokken ministers en hiervan de voorzitter in kennis stelde. Het incident was echter niet van die aard dat een ontslag het logisch gevolg ervan moest zijn : er bestaat een duidelijke wanverhouding tussen de reactie van Minister van State Houben en het relatief weinig belangrijk meningsverschil dat tussen hem en professor Storme was ontstaan. Vele leden hebben dit ontslag dan ook ervaren als de uiting van de wil van Minister Houben om zich duidelijk van de SEP te distancieren. Dit is trouwens duidelijk tot uiting gekomen in de daarop volgende artikels die hij heeft gepubliceerd in hetzelfde dagblad (12).

Dit ontslag situeerde zich bovendien op een tijdstip waarop de werkzaamheden van de werkgroep anonymaat, waarvan Minister Houben lid was, al zo ver waren gevorderd dat er zich duidelijk een overgrote meerderheid aftekende die tot de bevinding was gekomen dat het anonymaat diende verworpen ; onder de leden van deze meerderheid bevonden zich partijgenoten van Minister Houben, wat de zaak niet vergemakkelijkte, vermits het anonymaat door PSC en CVP verdedigd was geworden (13) en er zelfs in die zin parlementaire initiatieven waren genomen door de leden van die partijen. Minister Houben die nochtans ruimschoots de gelegenheid had gehad om zijn ideeën inzake het anonymaat en meer algemeen de afstamming, binnen de werkgroep te verdedigen, gaf er schijnbaar de voorkeur aan een ander forum voor de verdediging van zijn ideeën te hebben (14). Als ex-lid van de SEP heeft Minister Houben ook een verslag ingediend, zoals hij het zelf bevestigde in zijn geciteerd editoriaal van 14 mei 1976.

Enkele weken later vervoegde professor Vandenberghe de commissie. Minister van State Vermeyleen heeft geschreven dat hij niet heeft begrepen waarom die vervanging nodig was vermits de werkzaamheden van de SEP al ver gevorderd waren ; hij zegde ook deze benoeming betreurd te hebben omdat het feit dat professor Vandenberghe lid was van het kabinet van de Eerste Minister een politiek karakter aan zijn tussenkomsten gaf (15).

4. *Sociologische en ideologische samenstelling.*

Op de samenstelling van de commissie is heel wat kritiek gekomen, die kan worden geresumeerd als volgt : de leden van de SEP zouden niet

(12) O.a. « L'avortement déculpabilisé » dd. 18 maart 1976 ; « Des mesures en matière de filiation » dd. 14 mei 1976.

(13) Sinds een communiqué van 28 februari 1972.

(14) Cf VERMEYLEEN P., « La commission des problèmes éthiques », *Socialisme*, 1977, n° 138, blz. 570.

(15) VERMEYLEEN P., *ibidem*.

representatief voor de Belgische bevolking geweest zijn, te oud, en de samenstelling te elitair (16). De lezer zal zelf, aan de hand van de volgende gegevens de al dan niet gegrondheid van de kritiek kunnen beoordelen.

De vrouwelijke leden waren inderdaad in de minderheid, nl. 12 op 25 leden, maar de voorzitter was een vrouw. De verenigde feministische partij had de hoop uitgedrukt, in een communiqué verschenen in de loop van de maand juni 1974 (17) dat de SEP voornamelijk uit vrouwen zou bestaan, « aangezien de helft van de bevolking uit vrouwen bestaat en de vrouwen rechtstreeks bij het probleem zijn betrokken ». Abortus mag echter niet aanzien worden als een specifiek vrouwenprobleem, maar is een maatschappijprobleem en moet als dusdanig behandeld worden.

De franstalige nationale jeugdraad betreurde dat de jeugd niet vertegenwoordigd was in de SEP.

Het jongste lid van de SEP was in de dertig, maar al de andere leden waren ouder.

De taalverhouding was als volgt: 13 nederlandstaligen en 12 frans-taligen.

Qua beroep en/of vorming vertoonde de samenstelling van de SEP de volgende waaier :

- 1 apoteker ;
- 11 medici, waaronder : 6 gynaecologen,
 - 2 onder hen zijn lid van de Nationale Orde van de Geneesheren,
 - 7 onder hen geven universitair onderricht,
 - 2 hebben geen dokterspraktijk : de ene staat in het medisch onderzoek, de andere secretaris-generaal NWK ;
- 1 socioloog, hoogleraar ;
- 1 bioloog, hoogleraar en adviseur bij het centrum voor bevolkings- en gezinsstudiën ;
- 11 juristen, die op hun beurt de volgende kenmerken vertoonden :
 - 4 onder hen zijn hoogleraar aan een rechtsfaculteit of zijn het geweest,
 - 3 advocaten,
 - 2 verantwoordelijken op beleidsniveau in een politieke partij,
 - 1 oud Minister van Justitie,
 - 3 leden van een ministerieel kabinet,
 - 2 magistraten.

(16) « L'avortement Problème éthique ? Problème politique ? ». Brochure van CEFA-FBCCC.

(17) Vermeld in de *Standaard* dd. 21 juni 1974 o.a.

Verschillende onder de leden hadden een praktische kennis opgedaan in verband met de consultatiecentra voor familieplanning. Van hen mag niet worden gezegd dat ze enkel de theorie en niet de praktijk zouden kennen.

Alhoewel het altijd delikaat is ideologische etiketten te geven, kan in casu toch met zekerheid worden geaffirmeerd dat de SEP 14 gelovigen onder haar leden telde, die behoorden tot de CVP-PSC tendens behalve één lid dat behoorde tot de Volksunie. Onder de 11 niet-gelovige leden was er één lid van het RW, waren er 5 of minstens 4 leden die kennelijk behoorden tot de liberale tendens en 5 tot de socialistische tendens.

Ook op deze ideologische samenstelling is heel wat kritiek gekomen. In haar tussenkomst in het debat over de begroting van het ministerie van volksgezondheid en van het gezin in de Kamer van volksvertegenwoordigers zei Mevrouw Mathieu - Mohin FDF o.a. : « Er was ons beloofd dat de commissie volledig pluralistisch zou zijn ; zij lijkt mij integendeel conservatief te zijn en dat verontrust mij. De socialisten achten zich ondervetegenwoordigd en ik zie geen enkele FDF naam ».

In de loop van hetzelfde debat kwamen volksvertegenwoordigers Gondry en W. Geldolf ook tussen om te betreuren dat de socialisten onvoldoende vertegenwoordigd zouden zijn geweest in de SEP.

In de commissie van Justitie van de kamer werd eveneens kritiek geuit op de samenstelling van de SEP nl. door Volksvertegenwoordiger Havelange (FDF Brussel) en door A. De Groeve (PSB Brussel) ; deze laatste betwistte dat er vijf leden van socialistische tendens in de SEP zouden benoemd zijn geweest en hield voor dat zijn partij er slechts drie als dusdanig erkende.

Zij die zich op de ideologische samenstelling hadden gebaseerd om de eindresultaten van de adviserende zending van de SEP te voorspellen, in verband met de abortusproblematiek, hebben dan ook met enige verrassing vernomen dat het rapport van de SEP met 13 stemmen werd goedgekeurd en dat de minderheidsnota slechts door 12 leden werd ingediend. Het verslag van de SEP dat met de meerderheid van 13 stemmen werd goedgekeurd is inderdaad een pluralistisch voorstel dat bijgetreden werd door twee gelovigen onder de leden. De meest opzienbarende stellingname in dit verband is die van Mevrouw van Raemdonck, nationale secretaresse van de PSC. Vrouwen en lid van het direktiekomité van de PSC. Het is dan ook niet te verbazen dat haar stellingname heel wat deining heeft teweeg gebracht in de politieke middens.

5. *Installatie.*

De SEP werd geïnstalleerd op een plechtige vergadering in de zalen van de Senaat op donderdag 23 januari 1975 door de heren H. Vander-

poorten, Minister van Justitie en J. De Saeger, Minister van Volksgezondheid en gezin

In haar inleidende toespraak zei de voorzitter ervan overtuigd te zijn dat onder de leden van de SEP meer punten van overeenstemming dan meningsverschillen zouden bestaan omtrent de te behandelen problematiek ; daarom stelde zij voor te beginnen met wat de leden van de SEP kon verenigen om pas daarna die punten te behandelen waarover de meningen verdeeld zouden zijn.

Deze idee is trouwens bestendig aanwezig geweest in de wijze waarop de voorzitter de werkzaamheden van de SEP heeft ingericht en geleid ; tot op het laatste ogenblik heeft zij gehoopt te komen tot een verslag waarin in de eerste plaats de punten van overeenstemming zouden voorkomen, om dan te komen tot twee verschillende besluiten. Haar hoop is ijdel gebleken, vermits het verslag slechts door 13 leden werd goedgekeurd en de 12 andere leden een minderheidsnota indienden.

Het is voor de meeste leden een vraagteken waarom de regering, die eraan hield de SEP op zo'n plechtige wijze te installeren, het niet nuttig heeft geacht de leden van de SEP opnieuw te ontmoeten na de beëindiging van haar werkzaamheden. Wij zullen het aan de politieke waarnemers overlaten hiervoor een steekhoudende uitleg te zoeken...

D. WERKWIJZE VAN DE SEP.

1. *Huishoudelijk reglement.*

Artikel 8 van het Koninklijk Besluit van 13 december 1974 bepaalde : « de commissie stelt haar huishoudelijk reglement op dat ter goedkeuring aan de Minister van Justitie wordt voorgelegd ».

Tijdens de eerste vergadering volgend op de installatie van de SEP werd het huishoudelijk reglement opgesteld ; het werd definitief goedgekeurd op de plenaire vergadering van 11 februari 1975. Het voorziet de wijze van regeling van de werkzaamheden van de SEP, de wijze van vergaderen en regelt de oprichting van werkgroepen ; als voornaamste regels uit dit huishoudelijk reglement dienen vermeld :

- de leden verbinden er zich toe de geheimhouding van de beraadslagingen te eerbiedigen ;
- deze verplichting is ook van toepassing op de experts, die uitgenodigd worden om deel te nemen aan de werkzaamheden ;
- de stemming is niet geheim, tenzij de meerderheid der leden erom vraagt.

2. Bureau.

Het bureau, bestaande uit de voorzitter en de ondervoorzitters, had tot taak de werkzaamheden van de commissie te regelen en in te staan voor de coördinatie tussen de verschillende werkgroepen.

Buiten de plenaire vergadering waren er dus ook nog vergaderingen van het bureau.

3. Werkgroepen.

Artikel 4 van het oprichtingsbesluit voorzag dat de SEP onder haar leden werkgroepen mocht oprichten, waarvan zij dan de voorzitter zou aanwijzen en de opdrachten vaststellen.

In het huishoudelijk reglement was bepaald dat de commissie de voorzitter en de leden van elke werkgroep aanduidt en dat de leden van de commissie moeten mededelen aan de voorzitter van welke werkgroep(en) zij deel wensten uit te maken. Elk commissielid had echter het recht om de voorzitter van de werkgroep te vragen de vergadering te mogen bijwonen en er te worden gehoord.

Al van bij de aanvang werden er drie werkgroepen opgericht, elk onder voorzitterschap van een ondervoorzitter :

- de werkgroep « anti-conceptie » onder voorzitterschap van mevrouw Fossoul ;
- de werkgroep « anonymaat », onder voorzitterschap van de heer Drion ;
- de werkgroep « vergelijkend recht » onder voorzitterschap van professor Storme.

Het definitief werkdokument met een projekt van conclusies opgesteld door de werkgroep anti-conceptie werd aan de voltallige vergadering overlegd en aldaar geamendeerd alvorens er op 1 juli 1975 definitief aangenomen te worden, bijna eenparig. Dokter Elaut beperkte zich inderdaad niet tot een tegenstemmen, maar legde een minderheidsnota neder, waarvan geen enkel lid voorafgaandelijk kennis had gekregen. Het deelrapport over de anti-conceptie werd onmiddellijk aan de regering overgemaakt.

Het werkdokument met conclusies in projekt, opgesteld door de werkgroep anonymaat werd na amendering door de plenaire vergadering van 27 april 1976 met eenparigheid aangenomen, op één stem na, nl. die van professor Vandenberghe, die afwezig was. In de vergadering van 4 mei heeft ook deze zijn goedkeuring gehecht aan het verslag over het anonymaat.

Het verslag van de commissie van vergelijkend recht, dat een belangrijke rechtsvergelijkende studie uitmaakt, werd in de loop van de besprekingen

benut als dokumentatie ; de voornaamste gegevens ervan zijn verwerkt zowel in de minderheidsnota als in het meerderheidsverslag.

Buiten deze drie werkgroepen werd er een vierde opgericht nadat de werkgroep anti-conceptie zijn taak bijna had vervuld ; deze vierde werkgroep behandelde de medico-sociale aspecten van de abortus en stond onder het voorzitterschap van mevrouw Fossoul, vice voorzitter.

4. *Secretariaat - gebruikte taal.*

Voor het secretariaat van de commissie, van het bureau en van de werkgroepen moest worden ingestaan door de ambtenaren aangeduid door de Eerste Minister, de Minister van Volksgezondheid en gezin en de Minister van Justitie, en dit volgens artikel 7 van het koninklijk besluit van oprichting.

Op de bijeenkomsten van de voltallige vergaderingen werd het secretariaat waargenomen door een ambtenaar van justitie. In de werkgroepen was het meestal een ambtenaar van het ministerie van volksgezondheid.

Alle dokumentatie ingezameld door de leden van de SEP en alle werkdokumenten lagen bestendig ter inzage van de leden op het secretariaat, waarvoor op het ministerie van justitie een lokaal voorzien was.

De discussie verliep steeds in de twee landstalen, in die zin dat de leden elk hun eigen taal spraken en dat er simultaanvertaling aanwezig was. Alleen in de werkgroepen werd soms van deze simultaanvertaling afgezien, op verzoek van die leden die ze overbodig achtten.

5. *Hearings.*

Verschillende experts werden geraadpleegd. Artikel 6 van het Koninklijk Besluit voorzag die mogelijkheid : « Het bureau kan deskundigen aanstellen en belasten met bepaalde opdrachten. Ze leggen hun schriftelijke verslagen neer bij de commissie en kunnen gehoord worden ».

In het huishoudelijk reglement werd voorzien dat de experts eveneens tot geheimhouding gehouden waren.

De werkgroep anonymaat belegde een vergadering waarop verschillende experts werden uitgenodigd ; de lijst ervan vindt men terug in bijlage tot het verslag (18). Voorafgaandelijk was hen een vragenlijst toegestuurd, die handelde over het anonymaat, adoptie, verlaten kinderen. De antwoorden van de aanwezige experts zijn eveneens in voormelde bijlage opgenomen.

(18) Senaat 1976-1977, n° 954, blz. 97 vlg.

De voltallige vergadering hoorde in haar zitting van 21 oktober 1975 de professoren strafrecht van de verschillende universiteiten : de heren Legros, Screvens, Trousse, Verhaegen, D'haenens en Franchimont.

E. EINDE DER WERKZAAMHEDEN.

Tijdens de voltallige vergadering van 4 mei 1976 werd er tot stemming overgegaan ; het toen voorliggend project van verslag werd aangenomen met 13 stemmen. De andere 12 leden zouden een minderheidsnota, waarvan toen nog maar enkel de grote lijnen opgetekend stonden, indienen. Om hen materieel daartoe de mogelijkheid te geven, en ook om verdere vertraging in de afwerking van de opdracht van de SEP te vermijden, werd beslist dat de verslagen op 15 juni aan de Regering zouden overgemaakt worden. De voorzitter bracht de minister van Justitie hiervan in kennis. Zij zou op 21 juni door de Eerste minister in audiëntie ontvangen worden. Op 18 juni, na afloop van de kabinetsraad, verklaarde Premier Tindemans dat de indiening van de verslagen op 21 juni niet kon doorgaan, omdat een groep zijn werkzaamheden nog niet beëindigd had. De voorzitter kreeg persoonlijk geen enkel bericht daaromtrent, zodat zij zich logischerwijze aan de afspraak hield en zich in het Kabinet van de Premier aanbood. Zij werd echter niet ontvangen. De verslagen « Anonymaat » en « Abortus », evenals de bijlagen en wat toen al van de minderheidsnota bestond, legde zij daarom ter attentie van de Premier neder bij de deurwaarder van het Kabinet.

Ondervraagd over deze eigenaardige gang van zaken, die bezwaarlijk kon worden geïnterpreteerd als een spijtige communicatiestoornis, heeft de Eerste minister bevestigd dat de audiëntie niet kon doorgaan omdat hij had vernomen van zijn collega van Volksgezondheid en Gezin, minister De Saeger, dat de minderheidsnota tegen 21 juni niet klaar zou zijn (19). Het is inderdaad pas eind augustus dat deze rechtstreeks bij de Premier werd ingediend door de twee vice-voorzitters, de Heren Drion en Storme. De 13 andere leden van de SEP kregen er pas nadien kennis van.

Verschillende elementen — ze preciseren is onmogelijk zonder de plicht van geheimhouding te schenden — hadden bij de voorzitter en bij vele leden van de SEP het vermoeden doen ontstaan dat, ondanks de herhaalde kritiek van het Parlement over het uitblijven van het advies van de SEP, niet iedereen een spoedige bekendmaking van de resultaten van het onderzoek van de SEP verhoopde. De commissieleden hadden nochtans al

(19) Vraag n° 71 van de Heren Degroove, Baudson en Cudell dd. 1 oktober 1976, Vragen en Antwoorden Kamer (50) 3247.

gestemd over een tekst die, door de meerderheid der stemmen te bekomen, automatisch (zoals in elk democratisch delibererend orgaan) het verslag van de SEP was geworden. Een nog voor het grootste gedeelte te redigeren minderheidsnota mocht dus in geen geval de indiening van het meerderheidsverslag blijven belemmeren. Gegriefd door wat zij als een politiek getint verdragingsmanoeuvre aanzag en gefrustreerd door het gebrek aan waardering voor het door de leden van de SEP geleverd werk, heeft de voorzitter dan ook gemeend zelf het agentschap Belga te moeten inlichten over de indiening der documenten, dit tot grote ontstemming van sommige politici en bepaalde persorganen.

II. Anticonceptie.

Reeds in de Regeringsverklaring dd. 30 januari 1973 was er aangekondigd dat de onontbeerlijke wettelijke hervormingen tot vrijmaking van de voorlichting over en van de verkoop van de anticonceptiva zouden getroffen worden. Deze intentie werd verwezenlijkt door de wet van 9 juli 1973 waarbij de reglementering van de anticonceptie aan de strafwet werd onttrokken (art. 383 SWB). In feite was deze wet ook de bekroning van verschillende parlementaire initiatieven, die terzake sinds 1966 genomen waren. Alhoewel de opgeheven strafartikelen geen verbod tot verkoop van anticonceptiva inhielden (20), remden ze toch zeer ernstig de toegankelijkheid van efficiënte anticonceptie. Vermits de strafbepalingen terzake nu afgeschaft zijn zou men kunnen denken dat er zich geen problemen m.b.t. de anticonceptie meer stellen (21). Niets is minder waar en dit wordt door het verslag op omstandige wijze bewezen.

Zo anticonceptie een vrijwel verspreide en permanente gedragswijze is, dan moet toch worden vastgesteld dat ten lande meestal sterk verstorende en weinig effectieve methoden gebruikt worden en dit wegens een gebrek aan informatie, een onnauwkeurige informatie en een onjuiste attitude. Gebrekkige anticonceptie heeft echter tot gevolg dat er beroep gedaan wordt op zwangerschapsonderbreking.

Doeltreffende anticonceptie is het middel om ongewenste zwangerschap en bijgevolg de mogelijke abortus te voorkomen.

De suggesties voor concrete beleidsmaatregelen die de SEP formuleert leggen de nadruk op de noodzaak van een moreel verantwoord en bewust ouderschap.

(20) VERRYCKEN M., « De juridische aspecten van de familieplanning », *Rechtskundig Weekblad* dd. 22 april 1973, blz. 1606.

(21) Dit is de basisgedachte van de minderheidsnota van Dr. Elaut.

Van de onderwijsnetten kan verwacht worden dat zij de seksuele en gezinsopvoeding ernstig zouden opvatten door deze te integreren in het hele leerplan, omdat ze een onderdeel is van een globale opvoeding, en dat ze zich niet zouden beperken tot formele informatie over seksualiteit. Ook het vormingswerk en de massacommunicatiemediën kunnen ingeschakeld worden in de opleiding en motivatie tot verantwoord ouderschap.

Als derde belangrijke factor ter vernieuwing van het anticonceptiebeleid ziet de SEP diegenen die zij de « donores » noemt : medici, apothekers, verplegers, de inrichters van pre- en postnatale raadplegingen, de verzorgingsinstellingen, de maatschappelijke assistenten. Meer actieve en spontane hulpverlening inzake anticonceptie kan van hen verwacht worden. Deze donores moeten, om geldige hulp te kunnen verstrekken, zelf gerecycleerd worden. Onder die donores komt ook het NKW voor en de SEP is tamelijk streng voor deze instelling : zij wijst er op dat moeder- en kindzorg niet onverenigbaar is met geboortenregeling, maar elkaar aanvullen.

Voor de minderjarigen acht de SEP het wenselijk dat zij anticonceptiva zouden kunnen bekomen gratis en anoniem, dus zonder toestemming van de ouders.

Daar de verhoopte sanering op de markt der anticonceptiva nog niet is verwzenlijkt, dringt de SEP aan op het strict toepassen van de reglementeringen terzake en op het hanteren van de daarin voorziene sancties.

Van de sterilisatie bevestigt de SEP dat het een waardevolle, zij het irreversiebele anticonceptieve methode is, die wettelijk toegelaten is. Zij stelt ook voor dat anticonceptiva via RIZIV terugbetaalbaar zouden gesteld worden. Na kritische beschouwingen te hebben gewijd aan het gevoerde beleid m.b.t. de centra voor gezinsplanning, formuleert de SEP een reeks suggesties met het oog op de uitbouw van specifieke centra voor gezinsplanning.

Het verslag werd dus unaniem, op één stem na, door de SEP aangenomen en reeds op 1 juli 1975 als deelverslag aan de Regering overgemaakt. Officieel heeft deze daaromtrent geen stelling genomen, maar de Minister van Volksgezondheid en Gezin wijdde er een kritische nota aan, die hij bezorgde aan de leden van de verenigde commissies van Justitie en Volksgezondheid toen deze begin februari 1977 de studie van de verslagen van de SEP aanvingen (22).

(22) De inhoud van dit vertrouwelijk document is gereveleerd door *La Libre Belgique* dd. 12-13 februari 1977, blz. 2.

III. Anonymaat.

De SEP had als tweede opdracht advies uit te brengen over « het probleem van het anonymaat van de moeder en dit van het in anonymaat geboren kind ».

Met de bedoeling een ontradingsformule voor abortus te vinden, hadden de Senatoren Hambye (23) en Devlies (24) en Kamerlid Gheysen (25) inderdaad wetsvoorstellen ingediend strekkende tot invoering van een recht op anonymaat, zoals dit in Frankrijk bestaat : de vrouw die bevalt heeft daar het recht (wet van 7 februari 1924) te vragen dat haar naam niet zou worden vermeld in de geboorteakte en dat het kind zou worden aangegeven als hebbende geen gekende vader noch moeder.

De SEP heeft het anonymaat verworpen op basis van technisch juridisch motieven en wegens morele overwegingen.

Onder het mom van een wijziging van een wetsbeschikking inzake de akten van de burgerlijke stand, zou het anonymaat op ingrijpende wijze de fundamentele regels inzake afstamming wijzigen en dan nog op een wijze die de klok achteruit zou zetten ten overstaan van de internationale trend, die een automatische vaststelling van de moederlijke afstamming vooropstelt. Het anonymaat beperken tot het geval van de ongehuwde vrouw is technisch niet mogelijk, zodat het anonymaat ook wettige ouders zou toelaten zich te ontdoen van een wettige afstammeling. Een reeks kinderen geboren in het anonymaat zouden aldus in een soort juridisch vacuüm terecht komen ; een nieuwe categorie van natuurlijke kinderen zouden aldus in het Belgisch burgerlijk recht hun intrede doen : « de niemands kinderen ». Dit zou hoogst onrechtvaardig zijn ten overstaan van deze kinderen ; een dergelijk stelsel druist trouwens ook in tegen het streefdoel nl. het verantwoord ouderschap.

De SEP heeft zich echter niet willen beperken tot een negatief advies maar heeft daarbij ook een geheel van positieve en concrete maatregelen voorgesteld inzake afstamming, burgerlijke stand, ouderlijk gezag, voogdij en adoptie en suggesties gemaakt m.b.t. de te treffen onontbeerlijke sociale maatregelen.

Het verslag telt 76 bladzijden van het Senaatsdocument ; het zou dus onbegonnen werk zijn het hier verder te willen resumeren.

(23) Wetsvoorstel dd. 31 oktober 1974, Senaat 1974-1975, n° 422.

(24) Wetsvoorstel dd. 7 februari 1973, Senaat 1972-1973, n° 79, opnieuw in de Kamer ingediend op 14 januari 1975, Kamer 1974-1975, n° 393.

(25) Wetsvoorstel dd. 12 juli 1972, Kamer 1971-1972, n° 362.

IV. Abortus.

In tegenstelling met de werkwijze gevolgd voor de twee andere thema's vervat in de opdracht van de SEP, werd de discussie over de problematiek van de abortus niet aangevangen in een werkgroep, maar verliep zij steeds in voltallige vergadering. De werkgroepen « vergelijkend recht » en « medische en sociale aspecten » beperkten zich inderdaad tot het inzamelen van feitenmateriaal ten titel van documentatie. Deze werd o.a. ook verstrekt door de antwoorden van de Professoren Lambotte (Luik), Vokaer en Hubinont (ULB), die sociologische en medische gegevens verstrekten over uitgevoerde en geweigerde abortieve ingrepen, door de verslagen van Professor Duret-Cosyns en de Heer F. Deven over de psychologische aspecten en het verslag van Professor H. Van den Berghe en van Dr. Cassiman (KUL) over de prenatale diagnose van erfelijke en/of aangeboren misvormingen en het verhoor in werkgroep van de socioloog Mevr. Lerou. Een ander belangwekkende informatiebron was het werk van Callahan, samengevat door Professor Renaer (26) en het Britse Lane rapport. De minister van Justitie stelde ook het verslag over de consultaties gehouden door zijn voorganger A. Vranckx, ter beschikking van de SEP en aanvaarde een vragenlijst van de SEP over de toepassing van de wet in hun ressort over te maken aan de Procureurs generaal ; hun omstandige antwoorden belichten het gerechtelijke abortus beleid.

Vanaf de aanvang der werkzaamheden tekenden er zich sterk uiteenlopende tendensen af, gaande van de voorstanders van de statu quo tot de voorstanders van een medicalisering. Dit waren echter slechts persoonlijke standpunten, waarbij niet lang werd stilgestaan omdat vanaf het begin eenieder een consensus nastreefde. Deze consensus bleek aldra tot stand te komen m.b.t. de noodzaak van een liberalisering, maar veel moeilijker was het een akkoord te bereiken over de graad ervan.

Versoepeling van de abortuswetgeving veronderstelt het invoeren van de straffeloosheid voor de abortus uitgevoerd door een medicus, bij een vrouw die daarin toestemt en in wel bepaalde gevallen. De hele discussie draaide dus om de modaliteiten van de geoorlooftheid van die legale abortus waarvan het principe ab initio aanvaard werd. De rechtsvergelijkende studie wijst uit dat de wetgever die geoorlooftheid kan doen afhangen, van één of meerder indicaties (de zg. indicatie-regeling of « fristenlösung ») of van het tijdstip waarop de ingreep wordt uitgevoerd. Termijnregeling werd unaniem verworpen, al hadden de twee groepen die zich achteraf

(26) CALLAHAN Daniel, *Abortion : law, choice and morality*, Collier-Macmillan Ltd. London, 1970.

zouden aftekenen daarvoor wellicht uiteenlopende motieven. In de indicatieregeling kan men een globale indicatie opnemen of een opsomming van indicaties. Deze laatste hypothese werd ook unaniem verworpen : iedereen opteerde voor een globale indicatie.

Een globale indicatie omschrijven was dus het volgende stadium in het zoeken naar een consensus. De onderbreking van de zwangerschap zou geoorloofd zijn, zo de voortzetting ervan de gezondheid van de vrouw in het gedrang zou brengen. Het begrip gezondheid vormde echter wel een struikelblok. In de moderne gezondheidszorg, die wordt gekenmerkt door een integrale geneeskunde, is gezondheid meer dan de afwezigheid van somatische letsels : zij behelst, naast de somatische en de psychopathologische elementen ook de sociale factoren, in zo'n mate zelfs dat de Wereldgezondheidsorganisatie gezondheid definieert als « een toestand van volmaakt lichamelijk en geestelijk welzijn ». Alhoewel de radicalen in de SEP deze definitie wel toepasselijk op de abortus achtten, wilden zij vooral de kansen op een algemene consensus gaaf houden. Iedereen was dan ook akkoord om deze brede definitie niet te weerhouden als hanteerbare unidimensionele indicatie. Maar er bleef tussen de leden een verschilpunt bestaan over de mate waarin de sociale moeilijkheden van de vrouw in aanmerking mogen genomen worden. Voor de 13, die uiteindelijk het begrip gezondheid opgaven voor de indicatie « totale levenssituatie », zijn de sociale factoren daarin begrepen. Voor de 12 zijn de sociale factoren vervat in de beoordelingsgegevens (§ 10, p. 156 van het Senaatsdocument). Dit verschilpunt was echter niet van die aard dat elke consensus onmogelijk werd.

Projecten van teksten werden opgesteld, waarin werd gepoogd de gezamenlijke weg die de commissieleden hadden afgelegd trouw weer te geven ; amendementen werden ingediend ter nuancering en alles scheen erop te wijzen dat het verslag unaniem zou kunnen zijn over een groot aantal essentiële punten. Maar plotseling is er een hiaat in het gezamenlijk denkpatroon van de commissieleden gekomen en vervloog de illusie over de mogelijkheid een pluralistisch voorstel, dat unaniem zou zijn, op enkele punten na, in te dienen. Hoe dit zo groeide kan alleen een insider weergeven, maar ik wens mij dit recht niet toe te eigenen, omdat ik het eerbiedigen van de plicht van geheimhouding primordiaal wil stellen.

Alle leden hadden hetzelfde streefdoel, nl. een optimale methode zoeken om het aantal clandestiene en legale abortieve ingrepen in te dijken ; zij waren het er roerend over eens dat een preventief en educatief beleid zich daartoe opdringt. Als men uitgaat van het ingezameld feitenmateriaal en men houdt rekening met de moderne definitie van het begrip gezondheid, dan is de enig logische conclusie dat de optimale methode alleen bestaat in de medicalisering. Slechts enkele leden van de SEP waren tot die

overtuiging gekomen. Zij deden echter afstand van die persoonlijke stellingname, bekommerd dat zij waren om het tot stand komen van een advies dat zou kunnen bijgetreden worden door de leden behorend tot een bredere waaier van ethische en levensbeschouwelijke opvattingen. Dit was trouwens ook de wens van de meer gematigde centrumgroep en het is zo dat het verslag uiteindelijk 13 stemmen haalde; het is dus een pluralistisch verslag dat kon worden opgesteld, niet omdat er concessies werden gedaan, maar omdat de ondertekenaars ervan, met het oog op het bonum commune, hebben willen rekening houden met het bestaan van een levensbeschouwelijke verscheidenheid in onze Belgische samenleving. Bij het grondig herlezen van de beide verslagen blijf ik ervan overtuigd dat deze niet grondig van elkaar verschillen qua voorstellen, wat de politieke commentatoren ook hebben mogen betogen. Het is spijtig dat de 13 leden nooit kennis kregen van de inhoud van de definitieve nota der 12, alvorens ze werd ingediend, want het lijkt mij niet uitgesloten dat na een nieuwe discussie en enkele amendementen, steeds met het oog op het bonum commune, de 13 misschien wel het verslag der 12 hadden kunnen bijtreden. Persoonlijk heb ik de indruk dat sommige onder de 12 dit verheugend zouden gevonden hebben, maar dat anderen daarentegen de voorkeur gaven aan een apart verslag, omdat het uitgangspunt ervan dan levensbeschouwelijk specifiek kon blijven.

Ondanks de spanningen van het laatste ogenblik, die hun oorsprong niet binnen de commissie maar eerder daarbuiten vonden, waren het de verdraagzaamheid en het wederzijds begrip die de relaties tussen de commissieleden kenmerkten. Het is spijtig dat daarvan in de pers niets is overgekomen.

Summary : The activities of the National Commission for Ethical Problems.

The article attempts to describe the constitution, the methods of work and the conclusions of the Commission of State for Ethical Problems in Belgium.

This Commission was requested by the Government to study the problems of family-planning, of anonymity of the mother and of abortion.

The Commission was composed by 25 members telling 11 doctors, 1 chemist, 1 biologist, 1 sociologist and 11 doctors in law.

Two reports were presented to the Government: one signed by 13 members and one signed by 12 members.

The author, who was member of the group of the 13 gives her opinion about all the activities of the Commission.

